

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: Wie waren de 'eerste' Turken op de Balkan?

Auteur: Kenny Macco

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 40.2, pp. 145-147.

© 2018 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

momenteel de master Politiek en Soevereiniteit aan de Vrije Universiteit. Hij is geïnteresseerd in goed bestuur in de moderne tijd, integriteit in het hoger onderwijs en beleidsvorming.

WIE WAREN DIE EERSTE 'TURKEN' OP DE BALKAN?

Nikolay Antov, *The Ottoman "Wild West". The Balkan Frontier in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*, Cambridge University Press, 2017; ISBN 9781107182639; hardcover; 324 pagina's; € 81,64.

De Ottomanen stormden vanaf de zestiende eeuw de Balkan op en onderwierpen lokale christelijke gemeenschappen aan systematische islamisering, turkificering en exploitatie. Deze klassieke imperialistische versie is vooral populair onder westerse geschiedschrijvers, zoals Paul Wittek en contemporaine Bulgaarse historici. Nikolay Antovs studie naar de tegenwoordig in Bulgarije gelegen regio's Gerlovo en Deliorman in de vroegmoderne Ottomaanse periode gaat hier tegenin. Terwijl contemporaine Turkse historici geneigd zijn Ottomaanse tolerantie, openheid en diversiteitsbeleid in een dunbevolkt grensgebied te benadrukken, volgt Antov de argumentatie van Halil Inalcik. Deze Turkse historicus gebruikte het begrip tolerantie om het

Ottomaanse expansiebeleid op de Balkan te duiden. Antov ontwaart echter niet zozeer tolerantie, maar vooral bestuurlijke pragmatiek en accommodatie van semi-islamitische, heterodoxe, Turkse volkeren die reeds sinds de twaalfde eeuw naar de regio gemigreerd waren. Antov ontdoet 'de Turk' daarmee van diens schijnbare homogeniteit. Gerlovo en Deliorman in het noordoosten van hedendaags Bulgarije waren echter bijzonder, omdat zij tot in de vijftiende eeuw dunbevolkt waren. Deze studie is niet zozeer representatief voor de gehele Balkan, maar toont hoe divers de Turkse kolonisatie van de Balkan was.

Antov verwijt contemporaine Bulgaarse historici te theoretiseren met gebrekkig empirisch bronnenonderzoek. Zij baseerden zich op een kleine hoeveelheid Slavische bronnen, waardoor de mythe kon ontstaan van een aggressief en dominant Ottomaans expansie- en islamiserings-apparatus. In dit narratief worden *gaza* (militaire expeditie in vijandig niet-islamitisch grondgebied) en *devshirme* (belasting waarbij christelijke jongens slaaf gemaakt werden) centrale concepten. Deze concepten dragen bij aan de framing van de Turkse expansie als voornamelijk gewelddadig. In dit antagonistische discours is de moslim een anti-christelijke indringer die de Balkan nooit zijn thuis had mogen noemen. Antov dook daarom de

archieven van de Ottomaanse *defterli* in en nuanceert dergelijke homogene en vijandige generatisaties. Deze *defterli* zijn narratieve bronnen van de Ottomaanse dynastie en individuele verslagleggingen van historische veldslagen. Antovs kritiek op Bulgaarse historici en hun Slavische bronnen is waarschijnlijk terecht. Daarom is het nog verbazingwekkender dat Antov zijn eigen boek niet verrijkt heeft met een hoofdstuk waarin de Ottomaanse bronnen bekritiseerd worden.

Antov beschrijft hoe de migratie van Turkse volkeren naar Gerlovo en Deliorman op gang kwam. Door macro-ontwikkelingen trokken de Turkse Oghuz uit Centraal Azië vanaf eind tiende eeuw naar de regio. Mongoolse steppenomaden vanuit het oosten dreven de migratie naar het westen verder op vanaf de dertiende eeuw. Zo kwamen Turkse volkeren steeds dichterbij de grenzen van het getormenteerde Byzantijnse Rijk. Het langdurige conflict tussen de sjjiitische Safaviden en de soennitische Ottomanen dreef sjjiëten uit Anatolië vanaf 1500 naar Deliorman en Gerlovo. De Turk in Gerlovo en Deliorman begon dus een heterodoxe groep te vormen van tribale semi-nomaden met sjamanistische gebruiken, derwisjen, sjjiëten en soennieten. Sultans Mehmet II en Bayezid II initieerden met hun politieke hervormingen een centralise-

ringstendens die door Selim I en Süleyman de Wetgever in de zestiende eeuw gecontinueerd werd. Gaza tegen niet-islamitische volkeren speelden absoluut een rol, daar dit Ottomaanse gebruik in lijn was met reeds aanwezige derwisjen. Ook de stad Hezargrad werd verder ontwikkeld, waardoor top-down controle over het westelijk grensgebied gemakkelijker werd. Antov concludeert hieruit dat stedelijke ontwikkeling op de Balkan zeer divers was. Deze nuance lijkt echter geforceerd, aangezien Deliorman en Gerlovo tegelijkertijd 'bijzondere frontiergewesten' waren.

Antovs nuanceringsdrift zal uitnodigend zijn voor andere historici om vooral meer niet-Ottomaanse bronnen kritisch te onderzoeken. Antovs boek is waardevol omdat 'de Turk' een verzamelterm blijkt voor vele religieuze, etnische en historisch-culturele groepen van Turkse origine op de Ottomaanse Balkan. Antov plaatst de lokale ontwikkelingen in Deliorman en Gerlovo in de context van Ottomaans bestuur en regionale conflicten. Volgens Antov was Ottomanisering en islamisering een evolutionaire transitie die vooral vanaf de zestiende eeuw vanuit het Topkapi-paleis werd aangestuurd. De Ottomaanse bronnen worden echter nogal kritiekloos ingezet, zodat Antovs

studie meer weg heeft van een tegenreactie op contemporaine Bulgaarse historici. De ondertitel van het boek had de lading beter gedekt als het 'The Ottoman Sources on the Balkan Frontier...' had geheten. Antov schrijft in essentie een wetenschappelijke verhandeling over de sociale, demografische en religieuze ontwikkeling van vroegmodern Deliorman en Gerlovo vanuit een Ottomaans perspectief. Deze kritieken daargelaten, is Antovs boek voor een breed geïnteresseerd publiek waardevol en prettig leesbaar door de toegankelijke wijze waarop de bronnen gepresenteerd worden.

Kenny Macco is student met een achtergrond in economie, humanistiek en politicologie. Hij volgt momenteel een onderzoeksmaster geschiedenis. Overkoepelende interessegebieden zijn multiculturalisme, migratie en terrorisme vanuit normatief-theoretische en geschiedkundige invalshoeken.

VAN INSPANNING TOT
ONTSPANNING:
DE ONTWIKKELING VAN HET
REISVERHAAL

Shayne Aaron Legassie, *The medieval invention of travel*, The University of Chicago Press, 2017; ISBN 978-0-226-44662-2; paperback; 302 pagina's; \$ 29,-.

Reizen in de middeleeuwen was een akelige, onverantwoorde en langdurige onderneming. De verwantschap tussen de Engelse woorden *travel* ('het reizen' of 'reis') en *travail* ('ontberingen') is wat dat betreft veelzeggend. Ondertussen heeft al dat gereis wel fantastische en boeiende teksten opgeleverd. Het rijke corpus van middeleeuwse reisverhalen en -verslagen is een geliefd onderwerp van onderzoek. Voor de ontwikkeling die dit literaire genre heeft doorgemaakt, is echter nauwelijks aandacht. Het is juist deze ontwikkeling die universitair hoofddocent Engelse taal- en letterkunde en vergelijkende literatuurwetenschap aan de Universiteit van Noord-Carolina Shayne Aaron Legassie tot het onderwerp van zijn *The medieval invention of travel* heeft gemaakt. Legassie betreft regelmatig de etymologie in zijn studie. Dat zorgt soms voor een verrassende kijk.

In zijn monografie schetst de auteur in drie delen, elk weer onderverdeeld in twee hoofdstukken, de literaire ontwikkeling van reisverhalen en -verslagen van ongeveer 1200 tot 1500, waarbij hij niet te beroerd is om ook over de grenzen van deze afbakening heen te kijken. Elk hoofdstuk behandelt de ontwikkeling op een ander gebied. Zo laat Legassie zien dat er, naast het door Hiëronymus (347-420) geïnitieerde 'geleerde' onderzoek naar de christelijke plaatsen in en om Jeruzalem in de dertiende